

Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos diena

LIBERTAS KLIMKA

1904 metų gegužės 7 dieną buvo panaikintas lietuviškosios spaudos lotyniškais rašmenimis draudimas – keturiasdešimt metų trukęs, neturintis precedento Europos politinėje istorijoje tautinės kultūros smaugimas. Šios drastiškos priemonės buvo griebtasi po trečiojo sukilimo prieš caro okupacinę valdžią. 1864 m. birželio 17 dieną Vilniaus generalgubernatoriaus Michailo Muravjovo, liaudies praminto Koriku, nurodymu pirmiausia uždrausta lotyniškais raidėmis spausdinti elementorius, o kiek vėliau – ir visas kitas lietuviškas knygas. Taip pat buvo uždrausta jas įvežti iš užsienio ir platinti Lietuvoje bei kaimyninėse gubernijose. 1873 m. uždrausta vartoti net gotišką raidyną. Bandyta įpiršti vadinamąją graždanką – lietuvišką tekstą, parašytą kirilica, rusiškais rašmenimis. Pirmaisiais spaudos draudimo dešimtmečiais „grazdanka“ išleisti 66 leidiniai: tikybos mokyklos knygelės, maldynai, kalendoriai. Lietuviai jų nepripažino, visiškai nepirko, tad ta išmonė greit užgeso. O jauniams Vilniuje Muravjovo Koriko paminklą naktį ištėpė vilko taukais. – visi miesto šunys subėgo prie jo, klaidkiai staugdami.

Spaudos draudimas – tai šiurkščiausias dvasinio genocido aktas, nukreiptas ne tik prieš lietuvių tautos ekonominę, socialinę raidą, kultūros sklaidą, bet ir pačios tautos egzistenciją. Ir, žinoma, laisvės dvasią. Visa tai dėjosi jau modernėjančiame pasaulyje, XIX a. antroje pusėje, kai politikai galėjo kiek veikti ir placiškos visuomenės nuomonę. Tauta atkakliai priešinosi spaudos draudimui, iš esmės rusifikacijai ir prievartiniam pravoslavybės diegimui, išbandydama įvairiausias kovos formas. Buvo rašomi kolektyviniai memorandumai, individualūs prašymai atskiriems leidiniams. Juos cenzūros įstaigoms yra pateikę vyskupas Motiejus Valančius, pirmųjų kalendorių leidėjas Laurynas Ivinskis, inžinierius Petras Vileišis, rašytojas kunigas Jonas Balvočius – Gerutis, kultūros veikėjas Jonas Šliupas ir kiti. 1880 metais Rusijos mokslų akademija išsiryšino leidimą spausdinti kai kuriuos mokslo veikalus lietuvių kalba lotyniškais raidėmis, bet jų negalima buvo platinti Lietuvoje. Legaliai penkis mokslo žiniasklaidos knygeles pavyko išleisti P. Vileišiui, 1878 metų kalendorių – L. Ivinskiui, Kazanės universitetas išleido An-

tano Juškos surinktas liaudies dainas; dar pasirodė Kristijono Donelaičio raštai, akademiniai Mikalojaus Daukšos katekizmo ir Postilės leidiniai. Inžinierius Antanas Macijauskas 1900–aisiais išspausdino pirmąjį lietuvišką krašto žemėlapi, o miškininkas Povilas Matulionis – 1902 m. sieninį kalendorių su lietuviškais žuvų vardais. Tai buvo tarsi pleištai, su didžiausiu vargu įkalami į spaudos draudimo tvirtovės sienas. Ir net kyšiais ruošiasi papirkti caro valdininkus, žinant jų nepasotinamą godumą pinigams...

Kristijonas Donelaitis. Iš *Mažosios Lietuvos enciklopedijos* I tomo.

Tačiau pagrindinis ir esminis pasipriešinimas spaudos draudimui buvo knygnešystė, nelegaliai leidžiamos knygos užsienyje bei platinant jas Lietuvoje. Šio sudėtingo ir pavojingo darbo pradininkas buvo vyskupas Motiejus Valančius. Iš savo lėšų sudaręs tam tikrą fondą, jis Mažosioje Lietuvoje užsakė spausdinti savo ir kitų autorių religinius bei pasaulietinius raštus. Lietuviškosios spaudos juridinis leidėjas buvo Tilžės katalikų dekanas Johanas Zabermannas (1815–1900). Vyskupo M. Valančiaus slapta paraginti, i knygų leidybą taip pat įsitraukė kunigai Martynas Sederavičius, Antanas Vytartas, Serafimas Kušeliauskas ir kt. Apie 60 leidinių savo kaštu išleido Petras Vileišis. Labai produktyviai lietuviškos kultūros ba-

ruose darbojosi Otono von Mauderodės, Juliusa Reylenderio, Juliusa Schoenkės spausdintuvės Tilžėje. Viso spaudos draudimo metais priskaiciuojama 1830 pavadinimų Lietuvai išleistų knygų (lotyniškais rašmenimis, lietuvininkams skirtos spausdintos tradiciškai gotiškais rašmenimis). Itin paklausios buvo maldaknygės, kurių tiražai siekdavo 20–30 tūkstančių, o leidimai būdavo pakartojami dešimtimis kartų. Iš jų kaime ir vaikus skaityti pamokydavo. Išspausdinta taip pat apie 80 elementorių, per 100 kalendorių, 130 mokslo sklaidos knygelių, 280 – grožinės literatūros. Nuo 1883–ųjų pradėti leisti ir periodiniai leidiniai, žadinę politinį tautos sąmoningumą. Tai laikraščiai bei žurnalai *Ausra*, *Varpas*, *Garsas*, *Žemaitių ir Lietuvos apžvalga*, *Tėvynės sargas* ir kiti; viso 15 periodikos pirmagimių. JAV lietuviškoji spauda ypač pasižymėjo mokslo žiniasklaida; toji literatūra irgi pasiekdavo Lietuvos skaitytojų. Nepaprastai daug autorių mokslo populiarinimo baruose yra Juozas Adomaitis–Šernas (1859–1922).

Knygų pirkliams pavyko caro valdininkus prigauti, išsiryšius leidimą prekiauti ankstesnių metų, išleistų iki draudimo įsako, knygomis. Tada Mažosios Lietuvos spausdintuvinkai ant titulinio puslapio nurodydavo datą iki 1864–ųjų. Arba leidimo vietą bei spausdintuvinką netikrą. Tokie, kiek sufabrikuoti, leidiniai knygotylininkų vadinami kontrafaktiniais. Jais Lietuvoje buvo prekiaujama dar kokį dvidešimtį metų po draudimo įsigaliojimo.

Knygnešių slaptieji takai pasiekdavo atkampiausias Lietuvos vietas, keliaudavo knygelės „iš Prūsų“, paslėptos už antyje, kelionmaišio dugne, po vežimo pasoste. Knygų platinimui talkino susikūrusios kaimo šviesuolių draugijos – *Sietynas*, *Atgaja*, *Artojas*, *Garšviai* ir kitos. Apie knygnešystės mastą iškalbingai byloja ir caro žandarų represijų skaičiai: už draudžiamų knygų gabenimą ir platinimą, net laikymą na-

muose buvo įkliuvę 2854 žmonės, daug jų nubausta kalinėjimais ir Sibiro tremtimis. O bausmė galėjo būti ir žandaro kulka... Vien 1891–1903 m. laikotarpiu buvo konfiskuota beveik ketvirtis milijono knygų, tačiau tai tesudarė tik keletą procentų gabenamų iš Prūsų. Nuostabu, bet būtent per spaudos draudimo laikotarpį žymiai išaugo kaimo žmonių raštingumas: nuo trečdalis iki bemaž pusės!

Spaudos draudimas – tai šiurkščiausias dvasinio genocido aktas, nukreiptas ne tik prieš lietuvių tautos ekonominę, socialinę raidą, kultūros sklaidą, bet ir pačios tautos egzistenciją.

Knygnešio didvyriškumą turbūt geriausiai įkūnijo Jurgio Bielino (1846–1918) veikla. Tikrai neveltui jis vadintas knygnešiu karaliumi. Tebuvo baigęs vokiečių pradinę mokyklą Rygoje, tačiau kiek nusipelnė Lietuvos švietimui! Žandarų pramintas „Beliaku“, garbėjo kaip nesugaujamas. Tiesa, knygnešys buvo suimtas net penkis kartus, bet vis sugebėdavo šaltakraujiškai išsisukti ar pabėgti; kai kada net bausmės per sniegą. O kitą kartą žandarui liepęs pasirinkti: kulka ar pluoštas banknotų... Ne gyvenimas, o nuotykių romanas

karo skulptūra „Knygnešys“ mums beprimena nuostabių J. Bielino žygius.

Kova prieš spaudos draudimą ir rusifikaciją ugdė tautos vienybę, lietuviškąją savimonę, kartu ir ryžtą atgauti valstybingumą. Galima tarti, kad knygnešių krauju ir kančiomis lietuvių tauta išpirko teisę į laisvę. Štai ką mena gegužės 7–ji, – tai tautos atbudimo pavasaris! Kalba, knyga ir dabar yra tautos gyvasties pagrindas.

Apie knygnešystę pirmasis 1929–aisiais plačiau parašė profesorius Vaclovas Biržiška. Nuo-

Juozas Zikaras. „Knygnešys“. 1939 m.

seklus šio mūsų istorijos fenomeno tyrinėtojas šiandien yra akademikas Vytautas Merkys. Daug gražių darbų, įamžinančių knygnešių atminimą, yra padarė „Knygnešio“ draugija. Ji vienija pagrindiniai žmonės, kurių seneliai ar proseneliai

dalyvavo šioje dramatiškoje kovoje už tautos teisę į šviesą. 100 metų spaudos atgavimo sukaktis Lietuvoje pažymima įvairiais renginiais bei proginiiais leidiniais, iš kurių bene reikšmingiausias bus knygnešių sąvadas.

Lenkija, Vokietija, Prancūzija: trijų literatūrų ryšiai

MYKOLAS DRUNGA

Kas gyvena Vokietijoje ir domisi literatūra, negali būti negirdėjęs Marcel Reich-Ranicki pavardės. Šis, beveik devintąjį amžiaus dešimtmetį įpusėjęs, Lenkijoje gimęs, vokiečių intelektualas yra vienas žymiausių ir labiausiai gerbiamų savo šalies literatūros kritikų, vadinas netgi Vokietijos „literatūros popiežium“. Neseniai dienraštis *Welt* paskelbė su juo pasikalbėjimą, kurio mintimis čia ir norėčiau pasidalinti.

Savo knygoje *Pirma gyventi, paskui žaisti: apie Lenkijos literatūrą* Reich-Ranicki rašė, kad Lenkija ilgai kentėjo dėl savo valstybės padalijimų ir laikė savo rašytojus tautos geriausiais atstovais. Ar atitinkamų dalykų nebuvo ir Vokietijoje? – klausia vokiečių žurnalistas. Juk 18–ame ir 19–ame šimtmečiuose vokiečiai kentėjo dėl susiskaldymo į mažas valstybeles, o dvidešimtojo antroje pusėje – dėl pasidalijimo į Rytų ir Vakarų Vokietiją. Ir abiem atvejais būta rašytojų, iš kurių tauta tikėjosi kultūrinės vokiečių vienybės palaikymo.

Jai Reich-Ranicki atsako, kad lenkai politiniu atžvilgiu iš savo rašytojų visada tikėjosi daug daugiau, nei vokiečiai bet kada tikėjosi iš Vokietijos rašytojų. Lenkija beveik 150 metų buvo ne tik padalinta, bet tiesiog išsidalinta tarp savo kaimynių – politiškai ji iš vis neegzistavo. Tokioje situacijoje jos rašytojai tapo patys ryškiausi tautos atstovai. Nebuvo ministrų, nebuvo prezidentų, nebuvo karalių. Vieninteliai, kurie galėjo išreikšti tautos kan-

čias ir viltis, buvo rašytojai. Todėl lenkai jų didžiausiosios – Adomų Mickievičių ir Julijus Slovacki – ir palaikydavo tarsi karalius Krokuvoje Vavelyje. Šiems dviems romantikams Lenkuose suteikiamas ypatingas epitetas – „Viešč“, kas maždaug reiškia „regėtojai“.

Daugelis samprotavimų apie lenkus ir jų literatūrą, tinka ir lietuviams

J klausimą, ar tarp Lenkijos ir Vokietijos rašytojų buvo abipusės įtakos, Reich-Ranicki atsako neigiamai. Tai, ką rašė lenkų rašytojai, daugumai vokiečių buvo „nuoširdžiai nesvarbu“, o lenkų rašytojams vokiečiai irgi buvo neįdomūs, daug labiau jiems rūpėjo, ką rašė Prancūzijos rašytojai ir kas buvo diskutuojama prancūzų literatūroje aplinkumoj. Daugelis lenkų autorių gyveno Paryžiaus tremtyje – Paryžius ilgą laiką buvo lenkų kultūros centru, tuo tarpu Lenkijos žydų dvasiniai centrai buvo Berlynas ir Viena. Taip, Lenkijos žydai noriai skaitė Feuchwanger, Werfel, Remark, Wassermann, Stefan Zweig. O šiaip jau lenkai dar žinojo Goethe, Schiller, Heine, bet Hoelderlin, Herder, Eichendorff ir beveik visas vokiečių romantizmas – jiems nežinomas. Lenkų rašytojai, kaip ir skaitytojai, daug miečiau skaitė prancūzų autorius nuo Balzako iki Prousto. Vokiečių literatūros lenkai niekada per daug nemėgo.

J klausimą, kuo paaiškinti lenkų susižavėjimą prancūzais, Reich-Ranicki atsako: visada

lenkiau atrasti šiltų jausmų valstybei, su kuria nėra bendros sienos. Dėl to tarp lenkų ir prancūzų nebuvo politinių nesutarimų, kokių lenkai turėjo su vokiečiais ir rusais. Be to, Napoleonas lenkams daug padarė, jis ir kariavo su vokiečiais bei rusais, kas Lenkijoje atnešė

sia vokiečių korespondentas. Reich-Ranicki atsako, kad ir šiuo laiku tėra tik vienas lenkas, kuris Vokietijoje žinomas taip pat gerai, kaip ir didieji anglų bei prancūzų romanistai. Tai Jozef Korzeniowski. Jis betgi rašė savo knygas anglų kalba slapyvardžiu Joseph Conrad. Vis dėlto geriausia lenkų literatūros dalis yra lyrika. Tačiau užsienio lyrika niekur nėra tikrai populiari – ypač tokia, kuri, kaip lenkų, labai sunkiai išverčiama, – baigia savo pokalbį su Vokietijos dienraščiu *Welt* vokiečių literatūros kritikas Marcel Reich-Ranicki. Skaitytojas, be abejojimo, netruks pastebėti, kad daugelis jo samprotavimų apie lenkus ir jų literatūrą tinka ir lietuviams bei lietuvių literatūrai.

„Mažosios Lietuvos spaudos leidejo ir platintojo Enzio Jagomasto ir jo šeimos, nužudytos 1941 m., atminimui“. Taip byloja antkapis, skirtas prisiminti viena iskiliausių Mažosios Lietuvos spaudos leidejų, daug nusipelnusių spaudos draudimo laikais. Jono Gulevičiaus nuotrauka

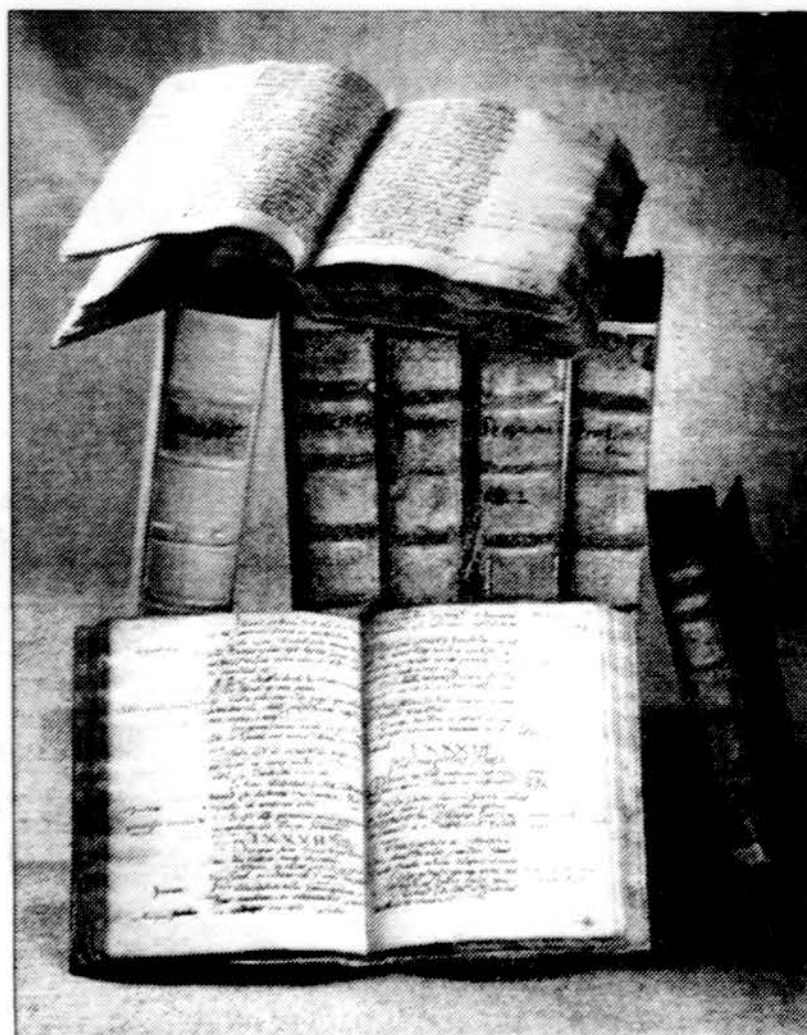
TURINYS

Kalbos ir knygos diena. Trijų literatūrų ryšiai.

Humanitarinių premijų laureatai. A. Kuncius fotografuoja Vilnių.

Apie Algirdą Landsbergį. Laiškai iš Vilniaus. Prisimintais A. Tauragis.

Prof. D. Furmonavičiaus paskaitos Čikagoje. Pažintinės akimirkos su Kinijos opera. Leidiniai.

Humanitarinių ir socialinių mokslų premijos laureatai (iš kairės): prof. Jurgis Bučas, prof. Vacys Milius ir prof. Antanas Andrijauskas. Virginijos Valuckienės nuotrauka.

Algimantas Kunčius fotografuoja Vilnių

JADVGA GODUNAVIČIENĖ

Lietuvos nacionaliniame muziejuje surengta žinomo Lietuvos fotomenininko Algimanto Kunčiaus paroda, pavadinta „Fotografuota Vilniuje 1963–1970 m.“

Algimantas Kunčius – vienas iš gausaus Lietuvos fotomenininkų būrio. Gimė 1939 m. Pakruojuje. Mokėsi Kaune, vėliau Vilniaus universitete studijavo teisę, muziką – Pedagoginiame institute. Vis dėlto pagrindiniu gyvenimo užsiėmimu pasirinko fotografiją. Kelis dešimtmečius dirbo žurnalo *Kultūros barai* foto korespondentu, vėliau – vadovavo Fotografijos meno sektoriui Lietuvos dailės muziejuje. Nuo 1970 m. – Lietuvos Foto-

menininkų sąjungos narys. 1998 m. už fotografijų ciklą „Tolių vaizdai“ suteikta Lietuvos nacionalinė premija. Išleido fotografijų albumus: *Senojo Vilniaus vaizdai*, *Ablinga, Susitikimai*, *Tolių vaizdai*, surengė parodą Lietuvoje Rusijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje.

Atidarant parodą „Fotografuota Vilniuje 1963–1970 m.“ Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorė Birutė Kulnytė pabrėžė, kad to meto fotografijos jau yra istorija. Tai ypač domina muziejų, turintį fonduose nemažai seniausių nuotraukų, bet stokojanti 50–60 metų senumi darbu. Šią spragą ir užpildo A. Kunčiaus fotografijos.

Kokių Vilnių ir jo žmones primena fotomenininkas šioje parodoje? Pirmiausia, ramų, gyvenantį tarytum savą atskirą gyvenimą, kuriame svarbiausia tai, kas amžina, išliekama, atspindi žmonių veiduose, architektūros didybėje ir skurde. Fotografas tarytum laikas eina per miestą, įamžindamas tai, kas gali išnykti, ką būtina sugauti. Antai, miesto čiuožykloje pilna jaunimo, čia pat Neris. Dabar toje vietoje stovi Seimo rūmai. Nustebęs vaiko veidas – parduotuvės lange sovietinių laikų nedidelė kalėdinė eglutė uždraustu metu – gruodžio 24-ąją. Tada sovietų valdžia drausdavo eglutes puošti iki Kalėdų. Nedidelės parduotuvės moterų drąsa – savotiškas protestas irgi vertas likti istorijoje, kaip ir daugelis šioje parodoje matomų reiškinių.

Daug pagyrimų išgirdo A. Kunčius iš parodą aplankiusių bičiulių: Fotomenininkų sąjungos pirmininko Antano Sutkaus, žurnalo *Kultūros barai* redaktoriaus Bronio Savukyno, filosofo Arvydo Šliogerio kolegos Stanislovo Žvirgždo, kritiko Skirmanto Valiulio. O Kovo 11-osios Nepriklausomybės Akto Signataras, filosofas Romualdas Ozolas pabrėžė, kad „Ši paroda pristato tik dalį kūrybos kelio, kurį nuėjus menininkas yra seniai tapęs lietuvių fotografijos klasiku, pratę-

susiu geriausias mūsų fotografijos tradicijas ir pagilinusiu lietuviškąją savivoką.“

Apie parodą paskelbta spaudoje daug spaudos straipsnių. *Respublikos* korespondentė Audronė Jablonskienė pokalbyje su autoriumi klausia, – kas jį pastumėję į fotografiją? – Gal vaikystės draugo nuotrauka... Jis nufotografavo namą viduriui, šviečiant saulei, su kontrastingais langų šešėliais. Pajutau tokį amžinybės dvelksmą! Spragtelėjai mygtuką – gali užrašyti dieną, valandą, minutę – niekada niekas nepasikartos. Amžinybės antspaudas. Imponavo ir galimybė kurti vienam, reikštis individualiai, – atsakė fotomenininkas.

Lietuvos žinių žurnaliste, kino dokumentininkė Liucija Armonaitė teigia, kad „iš visų autorius darbų spinduliuoja meilė Vilniaus senamiestui ir jo gyventojams. Nuotraukos daug pasako ir apie patį fotografa, jo savitą žvilgsnį į kasdienes dalykus... Tos nuotraukos unikaliai, jų su kito kito autoriaus darbais nesupainiosi. Kunčiaus miestas tiesiog gyvena...“

Pats Algimantas Kunčius pripažįsta, kad jo kūryba labai autobiografiška. „Nuotraukos – tai to meto mano gyvenimo ir darbo maršrutai, gatvės, kuriose gyvenau, kelias, kuriuo kasdien vaikščiojau į darbą.“

Verbų sekmadienis prie Aušros Vartų Vilniuje 1968 m. Algimanto Kunčiaus nuotrauka.

Amb. Ugnės Karvelis biblioteka – Vytauto Didžiojo universitetui

Praejusį pavasarį Lietuvių iverijus institutas, tarpininkaujant dabartinei atstovei prie UNESCO ambasadorei Inai Martilionytei, pasipildė didele ir turtinga kitos ilgametės Lietuvos ambasadorės Ugnės Karvelis archyvu ir biblioteka iš Prancūzijos. Ši kolekcija atskleidžia U. Karvelis kaip valstybininkės, diplomatės, lietuvių kultūros propaguotojos ir rašytojos asmenybę, jos ypatingą dėmesį lietuviškai kultūrai, menui, pačiai kūrybai. Lietuvių iverijus institute saugomame archyve galima aptikti dokumentų bei susirašinėjimo medžiagos, taip pat asmeninių nuotraukų, skaidrių ir pačios

U. Karvelis literatūrinių rankraščių.

Ambasadorės Ugnės Karvelis asmeninė biblioteka, kurioje gausu knygų įvairiomis pasaulio kalbomis, praturtino Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekos fondus. Didžiąją kolekcijos dalį užima jos vyro, talentingo argentiniečio rašytojo Julio Cotazaro kūriniai, kuriuos pateikiame susipažinimui.

Ambasadorei dovanotos autorių autografuotos knygos ir jos pačios vertimai atskleidžia plačią Ugnės Karvelis veiklos sritį.

Janina Masalskienė
VDU bibliotekos direktorė

Ambasadorė Ugnė Karvelis.

Humanitarinių mokslų deimantukai

ALGIMANTAS A. NAUJOKAITIS

Lietuva tarp pasaulio civilizacijų

Lietuvos mokslų premijų komitetas paskyrė 2003 metų premijas už reikšmingiausius darbus humanitarinių, socialinių, biomedicinos, fizikos ir technologijos mokslų srityse.

Lietuvos Mokslų akademijoje įteikiant šiuos svarbius Valstybinius apdovanojimus, Mokslų premijų komiteto pirmininkas prof. Kęstutis Makariūnas pažymėjo ypač reikšmingus mūsų mokslininkų darbus humanitarinių ir socialinių mokslų srityse. Perfrazuodamas mūsų literatūros klasiko Valžanto anuomet ištartą posakį, tuos darbus K. Makariūnas pavadino Lietuvos humanitarinių mokslų, kultūrologų deimantais. Pirmiausia jis turėjo galvoje Lietuvos kultūros, filosofijos ir meno instituto skyriaus vadovą prof. Antano Andrijausko premijuotą darbą ciklą *Lyginamieji kultūros, filosofijos, estetikos ir meno tyrimai*.

– Šie šiuolaikiški, originalūs lietuviškos humanistikos požirai. Savo reikšmėje ir svarbume ypač pasižymi du fundamentaliūs veikalai: *Lyginamieji kultūros, filosofijos, estetikos ir meno tyrimai*. Šie darbai įveda daug naujų, Rytų kultūrose išsiskiriančių idėjų, teorijų, principų ir vardu, – premijų įteikimo išskilmės pažymėjimo Mokslų akademijos Humanitarinių ir socialinių mokslų sekcijos pirmininkas prof. Domas Kaunas, pridurdamas, kad laureatas savo darbuose įtikinamai įrodė šiuolaikinės postmodernistinės lyginamosios metodologijos privalumus, jos perspektyvas Lietuvos moksle. Šia prof. A. Andrijausko išpuoselėta metodologija jau naudojasi nemažai mūsų mokslininkų, jos pagrindu formuojama originali ir perspektyvi tyrimų kryptis bei mokykla, dominanti ir pasaulinio mokslo sluoksniu. Pakanka pasakyti, kad prof. A. Andrijausko veikalas *Tradicinė japonų estetika ir menas* pažymėtas „Japan Foundation“ nominacija. Vis dėlto giliausią vagą prof. A. Andrijauskas išarė Lietuvoje. Jo pastangomis Kultūros, filosofijos ir meno institute dar 1993 m. buvo įkurta problemine orientalistinių ir lyginamųjų studijų grupė, netrukus virtusi pagrindiniu šios srities mokslinių tyrimų centru.

Pastaraisiais metais šiuolaikinių postmodernistinių lyginamųjų (komparatyvistinių) studijų įvaizdis, jų reikšmė Lietuvoje labai išaugo. Dabar šios metodologijos principai aktyviai skverbiasi į lietuviškuosius humanitarinius mokslus. Jie ypač populiariūs jaunojoje mokslininkų kartoje, kuri jautriai reaguoja į įvairių civilizacijų kultūros vertybių ir simbolių sąveikos reiškinius. Minėto skyriaus darbuotojų pastangomis imta rengti skirtingų Rytų ir Vakarų kultūros sąveikos problemoms nagrinėti mokslines konferencijas, pradėta leisti solidūs testiniai leidiniai *Rytai – Vakariai: komparatyvistinės studijos*, taip pat monografijų serija *Bibliotheca orientalia et comparativa*.

Prof. A. Andrijausko ir jo mokinių plėtojama šiuolaikinė postmodernistinė lyginamoji metodologija istoriškai siejasi su tradiciniu lyginamuoju metodu, tačiau ji jau apėmė kitoki, posteurcentriniame maste ryškėjanti, daugiamačių tarpdisciplininių studijų lauką, kuriame iškyla naujos kompleksinių tyrimų strategijos, metateorijos (teorijos, kuri objektas yra kitos teorijos), o taip pat metodologinės prieigos, siejančios įvairiose civilizacijose ir kultūrose išsiskiriantis mąstymo, kūrybos bei tikrovės suvokimo tipus.

Komparatyvistiniai, šiuolaikinės postmodernistinės lyginamieji metodologija paremti tyrimai ypač aktualūs šiuolaikiniam pasauliui atsiveriančiai, į Europos Sąjungą įsijungiančiai Lietuvai, nes padeda įveikti daugelį dešimtmečių viešpatavusių mąstymo stereotipus, pačiam civilizacijų raidos ir sąveikų horizonte skatinama galvoti apie Lietuvos kultūros vietą pasaulinės kultūros erdvėje, įžvelgti tautines ir pasaulio kultūrų vertybių hierarchijas, jų kaitos pobūdį bei orientyrus.

Pasak mokslo premijos laureato prof. A. Andrijausko, lyginant kitas kategorijų ir vertybių sistemas su savąja, įgyjame galimybę išskirti esminius savosios kultūros dėmenis bei ypatybes, su kuriomis esame susigiję ir todėl jų lyg ir nematome. Komparatyvistinės studijos ypač svarbios daugia-
tautines Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūrinio palikimo tyrinėjimams, kadangi tuometinė jos kultūra skleidėsi glaudžioje sąveikoje su greti-

mose šalyse vykusiais kultūros reiškiniais.

Su nauja įžvalga prof. A. Andrijauskas nagrinėja ir šiandieninės Lietuvos kultūros bei meno reiškinius. Savo darbuose nagrinėdamas Rytų kultūros (orientalizmo) įtakas bei sąsajas mūsų šiandieniniame mene, jis nurodo, jog žinomas mūsų dailininkas A. Švėgžda, rašytoja J. Ivanauskaitė, fotomenininkas ir keliautojas P. Normantas yra daug sudėtingesnės bei reikšmingesnės nepriklausomybės atkūrusios Lietuvos asmenybės, negu mes įsivaizdavome. Pasak profesoriaus, tai autentiški menininkai. Jų sugebėjimas įveikti europietiškią ego-centrizmą, platus požiūris į pasaulį, orientalistinės įtakos padėjo šiems menininkams išsivaduoti iš lietuviško provincialumo, neįsivertinimo kompleksų. Šie ir jems artimi menininkai lietuviškajam mentalitetui (intelektui) atveria naujas vertybines orientacijas bei pažinimo erdves.

Etninės kultūros lobiai

Humanitarinių ir Socialinių mokslų srityse mokslo premija už darbų ciklą „Lietuvos etninės kultūros tyrimai“ (1956–2002 m.) įteikta Lietuvos istorijos instituto mokslininkui bendradarbiui prof. Vaciviui Miliui. Savo darbuose jis nuodugniai tyrinėjo ir atskleidė mūsų materialinės kultūros nepažintus kodus. Tai ypač ryškiai atsispindi jo studijose apie Lietuvos Valstiečių maistą ir apyvokos daiktus 19 a. ir 20 a. pradžioje, apie to laikotarpio javų nuėmimo ir kulinio įrankius, medžio apdirbimo amatininkus. Jis taip pat ištyrinėjo Žemaitijos malūnus.

Šis žymus etnologas taip pat daug nuveikė lietuvių etninės kultūros istoriografijoje, atskleidždamas iki tol visai netyrinėtus barus, tarp jų – apie Vakarų Lietuvos gyventojus (lietuvininkus) ir jų papročius. Didelį šio laureato nuopelną bibliografijos srityje. Čia svarbiausias jo darbas – *Lietuvių etnologijos bibliografija*, apimanti įvairiuose kraštuose ir įvairiomis kalbomis nuo 17 a. paskelbtas knygas ir mokslinius straipsnius.

– Nuoseklus ir kryptingai profesorius Milius tyrimai leido pasiekti išskirtinių mokslinių apibendrinimų įprasminant 20 amžiaus lietuvių etninės kultū-

ros raidos ir brandos pasiekimus bei sulaukti jų svarbos pažinimo Europos etnografų bendruomenėje, – apibūdindamas dr. V. Milius ilgametį Lietuvos mokslų akademijos Humanitarinių ir socialinių mokslų sekcijos vadovą prof. D. Kauną. – Profesorius Milius darbai suformavo požiūrį į lietuvių agrarinės, materialinės ir dvasinės kultūros savitumus, parodė jos svarbą lietuvių gyvenime ir su ja siejamų papročių bei tradicijų saviraišką.

Laureato studijos parašytos aukštu moksliniu lygiu, jose panaudota turtinga archyvinė medžiaga ir paties autoriaus sukaupti aplinkos stebėjimų duomenys. Prof. V. Milius – ne ka-
binetų mokslininkas. Jo darbo laboratorija – visa Lietuva. Rengdamas studijas, jis dalyvaavo šimtuose ekspedicijose, tvarkė ir sisteminio surinktą medžiagą, kūrė vertinimo kriterijus. Beje, rengdamas savo studijas, V. Milius rėmėsi žymaus iverijus tautosakininko J. Balio, architekto J. Gimbuto darbais, bendradarbiavo su Punsko krašto lietuvių kultūrininku J. Vaina.

Už tėvynės grožį

Kultūrinio paveldo specialistui, Kauno Technologijos universiteto Architektūros ir kraštovaizdžio katedros vedėjui prof. Jurgiui Bučiui mokslo premijos laurais teko už darbų ciklą „Lie-

tuvos miestų ir kaimo kultūrologiniai tyrimai“, atlikti per pastaruosius du dešimtmečius. Šiuose tyrimuose vyrauja mūsų kraštovaizdžio ir kultūros paveldo problematika.

Prof. J. Bučo teorinės įžvalgos panaudotos kuriant ir tobulinant valstybės saugomų teritorijų sistemą, rengiant nekilnojamojo kultūros vertybių įstatymus, daugelį įvairaus lygio kultūros paveldo apsaugos strateginius planus. Pagal J. Bučo atliktų tyrimų rezultatus, be kita ko, Kuršių nerija įrašyta į Pasaulio paveldo vertybių sąrašą, įsteigtas Nemuno ir Nevėžio santakos, Paparties istorinis – archeologinis draustinis. Už svarbiausius darbus gamtos ir kultūros paveldo apsaugos ir kraštovaizdžio srityse bei Kuršių nerijos nacionalinio parko ir šio unikalaus, vaizdingo gamtos kampelio generalinio plano parengimą 1995 m. prof. J. Bučas apdovanotas Prezidento Valdo Adamkaus premija ir diplomu, o taip pat Didžiojo kunigaikščio Gedimino ordinu.

Mokslų akademijos Humanitarinių ir socialinių mokslų sekcijos vadovą prof. D. Kauną nuomone, šis mokslininkas savo darbuose išties sugeba derinti originalumą ir praktinę naudą, diegti šiuolaikišką supratimą apie paveldosaugos ir kraštovaizdžio integraciją, kultūrinio paveldo, ekonominės bei erdvinės plėtros harmoningą sąveiką.

Apie Algirdą Landsbergį

RIMVYDAS ŠILBAJORIS

Mudu su Algirdu Landsbergiu iš tiesų retai susitikdavome, mažai bendravome, bet manys pasiliko toks jausmas, nelyg mes visuomet buvome šalia vienas kito, jautėme, mąstėme kartu. Gal tai ir yra vienas iš požymių, skiriančių draugystę nuo šiaip pleties pažinties. Galvojau, mes tarytum kartu nesėme vidų ką tai brangaus, nepasiekiamo, neišmanomo. Kas ji, ta našta, kaip ją aprašyti? Turbūt geriausia būtų pažvelgti į kai kuriuos jo kūrinius, kuriuose tas brangus daiktas atsiskleidžia kaip užslėptas žiedas. Arba geriau, kaip įvairūs žiedai, skirtingi ir visvien panašūs.

Žodis „žiedai“ gal kiek per daug „poetiškas“, net sentimentalus. Geriau būtų kalbėti apie simboliškus įvykius, situacijas, žmones ar daiktus, glūdinčius kurinio gilumoj ir išreiškiančius tą nepasiekiamo gėrio ilgį.

Štai romane *Kelionė* simboliškas minties vainikas, yra Fra Angelico paveiksle ratu suklupę angelai. Jų nuostabios spalvos, jų harmonija ir rimtis gaubia dangiško jų buvimo mistišką tarpusavio pokalbį. Toji vizija ir suteikia turinį, ir prasmę konkrečios Antrojo pasaulinio karo aplinkoj, ginklų fabrike dirbantiems ir kankinamiems užsieniečiams, nes iš jų kiekvienas tampa atpažįstamas, kaip vieno tų angelų galimybė. O centre – vokietis meistras, nelaimingas ir ciniškas; juo žiauresnis jo su darbininkais elgesys, tuo karščiau jis trokšta dalintis savo sielos dangišku pokalbiu su tais angelais. Deja, ne su tais žmonėmis, nes iš jų kiekvienas ir padaro jo svajonę nepasiekiamą. Iš čia išplaukia Landsbergio personažų ir jų būklės gili bei skaudi ironija.

Pagarsėjusioj dramoj *Penki stulpai turgaus aikštėje* centri-

nis simbolis yra partizanų vado Antano kadaise darytos skulptūros, sukaupiančios savyje tai, kas yra svajonė, meilė, civilizacija, žmogaus vertė. Jų atitikmenys yra dar keli gyvi likę jo būrio partizanai, kurių akys yra kaip tų skulptūrų akmeninės akys. Antras atitikmuo – prie penkių stulpų miesto aikštėje pririšti negyvi partizanai, tarytum irgi galutinio pralaimėjimo statulos. Praradimo kreivės galė yra Tardytojas, irgi kažkuomet buvęs svajotojas, mąstęs apie žmonijos laimę, dėl to iškėjęs į komunizmą. Toji žemyn einančioji kreivė. Tardytojas, kaip ir *Kelionės* Weissas, praranda savo svajonę, praranda ir savo žmogiškumą. Antanas su partizanais žūva nelygioj kovoje. Bet galbūt kaip tik dėl to kažkas degančiai brangaus juose ir toliau žėri, ilgesio neišsispildžiusia, bet negėstanciu viltim.

Didelė dalis Landsbergio tekstų būna įreminti tarp viešpatuojančio blogio ir nemirtingo gėrio ilgesio, bet taip, kad to blogio atstovai irgi savyje jautia kažką buvusią, dabar užgesusią šviesą, kuri jų širdies tamsioj vis tiek dar spingsi, kaip išblėsę pelenai. *Kelionė* ir *Stulpai* yra dramatiško ir tragiško pobūdžio veikalai, bet panašią situaciją randame ir jo su šypsena gimusiuose tekstuose.

Meilės mokykloje Bangžuvenas, spekuliantas, vulgarus staciokas, Amerikoj jau verslininkas, irgi turi viziją įkurti meilės mokyklą ir tuo visą žmoniją padaryti laimingą. Tiesa, toji vizija prasidėjo seniai, dar Balbieriškyje, iš jo didelio troškimo valgyti kiek tik nori silkių, ir pasiūlygia visų jo raštuose ir visos mokyklos susmukimu, ir bejėgiška vienvietė. Jo padėjėjas, Gabrielius, taigi, jo angelas, turi išgyventi visų savo svajonių pradžią, bet paskutiniai jo žodžiai išsako tą laimės, meilės

Algirdas Landsbergis.

ir gėrio viziją, kurią jis savyje visada nešiojo: „Ir tada atsivers slėnis, tokstantmetių medžių ošimas, angelų sparnų šlamėjimas ir žodžiai – tokie tyri, kaip naujagimės bitės gintarė“.

Taigi, mirtis yra tyra amžinybė, nemirties forma. Žinoma, Gabrielius ten niekad nenuėis. Arba (ta pati kelionė) niekur kitur nenuėis.

Malonu, skaitant Landsbergį, pasmagurauti jo elegantišku gūdris šypsenos sąmojom, su kažkokio liūdno žinijimo prie mažia, džiugu nustebti staiga prasiveržusiais gilios poezijos įvaizdžiais, graudu jo raštuose matyti tiek daug lyriškos neviltingės ir meilės. Bet, kada meilė atperka neviltingę, jo kūryboje pamatome ano didžiojo Atpirkimo mažą, žmogišką, savaip žėrintį paveikslą.

Laiškai iš Vilniaus Julius Keleras

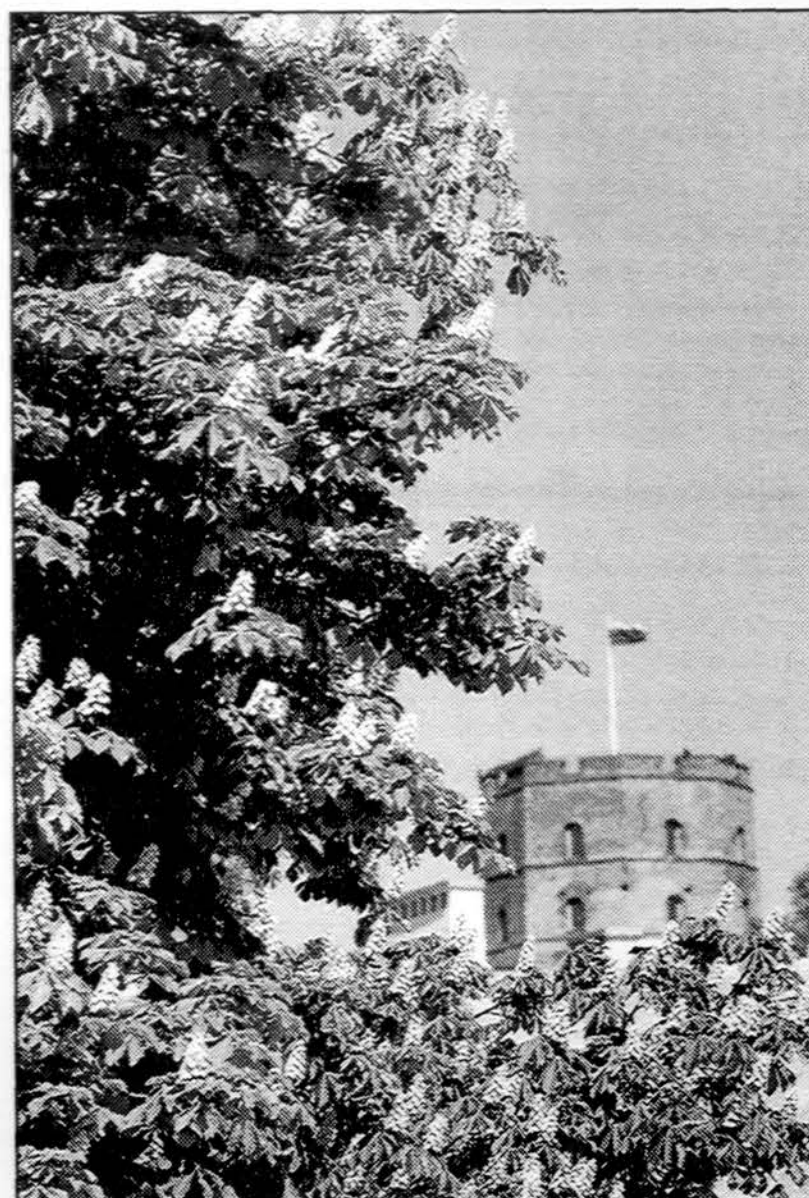
Kova su vėjo malūnais kartais savaime yra vertybė

Šiais visuotiniausių laisvųjų laikais, beveik neišsėdama iš namų (jei, žinoma, turi internetą ar bent jau telefoną), gali surasti būdą, kaip įsigyti bet kokią knygą. Ji pasieks tavo paštą ar per kurjerį, jeigu jau jos taip ūmai prisireiks, o kelti koją iš namų nebus nei laiko, nei upo. Juk gali pasitaikyti kam nors, ir nebūtinai garbiam profesoriui, tokia situacija, su tikite. Tačiau gerai, tinkamai parengtam žodynui ar enciklopedijai įsigyti tokia skuba netiktų. Mat galite gauti visiška, niekalo, kurio pastaruoju metu nesibodi leisti nereta leidykla ar leidyklėlė, o jų, priminsiu bent jau registruotų, Lietuvoje apie 600. Tokių nekokybiškų žodynų, žinių ir panašių informacinių leidinių gausu, ir turbūt būtų pakankamai donkichotiška kovoti su kiekvienu konkrečiu atveju. Akivaizdžiu pavyzdžiu toli ieškoti netenka; 1998 m. „Šviesos“ leidykla išleido Gintaro Šileikio ir Albinio Visockio knygą *Lietuvos istorijos datos, įvykiai, faktai, asmenybės (nuo I amžiaus iki 1795 metų)*, kurioje netikslumų gali surasti kone kiekvienam puslapyje. Įtraukti kai kurie šuriniai atstumi legendinės istorijos faktai pagal Strykowski, žemes drebejimai, tariamai įvykę Lietuvoje 1091 ir kt. metais (čia be abejonės pasinaudota kitu, dar žemesnio lygio, žinynu, skirtu neprastiems gamtos reiškiniams), sumaišytos datos, pvz., 1012 m. įrašytas žygis rusų prieš jotvingius iš tiesų įvyko 1112 m., o 1113 m. įrašytas kažkoks, šaltiniuose nežinomas, žygis prieš Lietuvą ir t.t., ir pan. Ne kiek negeres-

nis Editos Tarasovaitės parengtas *Norvegų – lietuvių kalbų žodynelis* (išleido „UAB Rodiklis“). Šio žodynelio kaina iš tiesų gana didelė – 30 Lt (žodynelis nedidelio formato, plokščiaviršelis, apie 320 pusl., nurodytas tiražas – 900 egz.). Blogiausia tai, kad tuose 320 puslapių, pasak skandinavistikos ekspertų, yra per 200 vertimo ir rašybos klaidų.

Žinoma, galima būtų nekreipti dėmesio į niekinius leidinius, tačiau gaila, kad visuomenė, o ypač jaunimas, yra klaidinamas. Tokiu atveju galvoji – o kas gi gina tą kvailinamą skaitytoją – vartotoją? Taip, žinoma, kitus vartotojus gina įvairios tarybos ir komisijos, yra reguliuojama reklama, veikia tam tikrų produktų kontrolės tarnybos. Dėl to, kad kai kurių produktų kokybę sunku ar nelabai realu patikrinti, jų neįsigijus ir nepanaudojus. O tai reiškia, kad išsų patiriate žalą. Kaip vartotojas, visada būsite prasciau informuotas apie prekės kokybę, nei gamintojas/pardavėjas, dėl to valstybė ir reguliuoja rinką. Tačiau leidybos pasaulyje ta valstybės ranka nepernelyg juntama, o rinkodaros tyrimai rodo, kad ir patys skaitytojai itin retai kreipiasi dėmesį į leidėjų, jiems žymiai labiau imponuoja autoriai, pavadinimai, viršelis ar anotacijos.

Tad ką daryti, jei įsigijote neabejotinai prastai parengtą žodyną, žinyną ar kokį kitą panašų leidinį? Tokiu atveju patartina kreiptis į Vartotojų teisių gynimo tarnybą. Juk įsigijo aiškiai nekokybišką

Vilniuje žydi kaštonai.

Eltos nuotrauka.

daiktą, tiesa? O jis, tarp kita ko, ir toliau platinamas. Galite pasiekti ne tik, kad jums būtų gražinti pinigai už prekę, bet ir kad prekė būtų iš viso išimta iš apyvartos. Neslėpsiu: procesas

bus sudėtingas, atimantis daug laiko ir nervų, tačiau kaip tik čia ir vėta prisiminti šaunuji Don Kichotą. Kova su vėjo malūnais kartais savaime yra vertybė.

Adeodatas Tauragis

1938.08.30 Šiauliuose — 2004.04.08 Vilniuje

VACLOVAS JUODPUSIS

Lietuvos muzikinė kultūra prieš pat Vėlykų šventės patyrė didžiulę netektį – mirė neeilinio darbštumo, pareigingumo ir sąžiningumo muzikologas, Lietuvos kompozitorių sąjungos narys, lietuviškosios *Muzikos enciklopedijos* mokslinės redakcijos tarybos narys, Lietuvos muzikos akademijos docentas Adeodatas Tauragis. Galima sakyti, kad tokio nepaprastai plačios erudicijos muziko, kuriam labiausiai už viską rūpėjo lietuvių muzikinės kultūros reikšmingi, dabar labai dažnai pasigęs kiekvienos muzikinės įstaigos darbuotojai. Jis dosniai dalino savo žinias kiekvienam, kam to reikėjo. O reikėjo daug kam. Ir redakcijoms, ir konkursų rengiančioms organizacijoms, ir Lietuvos muzikų rėmimo fondui, o ir pačiai Lietuvos Muzikos akademijai, kurios biblioteka ir fonoteka labai praturtėjo jo dėka. Apie keturis dešimtmečius darbuodamasis šioje aukštojoje muzikos mokykloje, jis iš savo akirato neišleido nei vieno muzikinio leidinio ar muzikos įrašo, savo komandiruočių ir užsienio šalis skirtas lėšas sunaudodamas kaip tik tokių knygų ar muzikos įrašų įsigijimui, kad jais vėliau galėtų naudotis kiekvienas muzikinei karjerai pasišventęs jaunuolis.

Visapusiškai praturtėjęs, jis sugrįžo iš Čikagos, kur teikiame J. Žilėvičiaus ir J. Kreiveno lietuvių muzikologijos archyve išvydo tai, ko pats Lietuvoje neįsivaizdavo. Atmintin įsirežė ir susitikimai su veikiaisiais tautiečiais, kurių viena pavarde buvo girdėta ar iš įvairių rašinių pažįstama. Gal todėl ir 2000-ųjų metų pabaigoje aktyviai dalyvavo, Stasio Vainiūno namuose pristatant O. Mikulskienės *Čiurlionio ansamblio dienoraštį* pirmąją knygą, kuri aprėpė 1940–1949 metus. O kaip pras-

mingai jo žodis skambėjo Vilniaus Šv. Jonų bažnyčioje Lietuvos muzikų rėmimo fondo rengiamą „Alma mater musicalis“ ciklo vakaruose. Ir jis pats žavėjosi, kad čia pilnutėlė bažnyčia susirinkdavo tų, kurie norėdavo klausytis jo komentuojamos muzikos ar pristatomų atlikėjų. Ir paskutinis jo vestas vakaras šioje šventovėje, skirtas Balio Dvariono gimimo 100-osioms metinėms, užbaigė ne tik minėto ciklo vienuoliktąjį 2003–2004 metų sezoną, ir šią jo prasmingą veiklos sferą. Tai buvo 46-asis pirmadienis (mokslo metų kiekvieno mėnesio pirmąjį pirmadienį), septynerius metus jo vestas „Alma mater musicalis“ koncertas Šv. Jonų bažnyčioje, deja, paskutinis. Iš čia jau šeštadienį jis buvo palydėtas į Vilniaus Saltoniškių kapines, kur jo kapą užklojo didžiulis kalnas pagarbą ir padėką išreišusių vainikų, gėlių. Ir išlydėti jo susirinko daugybė žmonių, tų, kurie vertino jį kaip žmogų, puikų muzikos specialistą, kurie ir ateityje naudosis jo darbais, aprėpti kuriuos yra labai nelengva.

Tai ir knygos, ir straipsniai, ir radio bei televizijos laidos, ir parengti bei redaguoti įvairūs leidiniai, ir vestų koncertų konspektai, ir įvairių darbų recenzijos, ir muzikos kūrinių anotacijos, ir lietuviškos muzikinės terminijos norminimas, ir kolegų darbų redagavimas, ir... Tai darė šis vienas žmogus – muzikologas Adeodatas Tauragis, kuris buvo vertas ne tik profesoriaus, bet galbūt ir akademiko vardo. Bet ne tai jam rūpėjo. Svarbiausia jam buvo muzikos žinios. Ir šioje srityje jis buvo nepaprastai. Nepaženklamas ir doras muzikas, dažnai neturėjęs laiko pasirūpinti savimi. Deja, tai ir pagreitino jo ankstyvą išėjimą.

R. Wagner „Skrajojantis olandas“ premjera.

Michailo Raškovskio (Elta) nuotrauka.

„Skrajojanti olandą“ režisavo amerikietė

IADVYGA GODUNAVIČIENĖ

Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras pakvietė žiūrovus į paskutinę šio sezono premjerą – Richard Wagner operą „Skrajojantis olandas“. Šis garsiojo kompozitoriaus veikalas Lietuvoje rodytas ne kartą. 1978 m. jį statė režisierius Ude Nissen ir Amerikos lietuviams gerai žinomas vilnietis dirigentas Vytautas Viržonis. 1995 m. operą ruošė Lietuvos valstybinis simfoninis orkestras

su savo steigėju, meno vadovu ir dirigentu Gintaru Rinkevičiumi. Režisierius – dabar pasaulinio garso menininkas Oskaras Koršunovas.

Dabartinę premjerą parengė tarptautinė kūrėjų grupė. Nesikeičia tik pagrindinis žmogus – maestro Gintaras Rinkevičius. Režisierė amerikietė Francesca Zambello, gyvenanti tiek savo šalyje, tiek ir Didžiojoje Britanijoje, o spektaklius stato dau-

gelyje pasaulio šalių (JAV, Prancūzijoje, Rusijoje, Anglijoje). Dažniausiai – didžiuliuose teatruose, bet, kaip pati sako, nevengia ir mažesnių, turinčių geras trupes, tradicijas, nesibaiminančių naujovių. Toks jai pasirodęs Vilniaus teatras. Sudomines kūrybiškai dirbantis, šiuolaikiškas jo vadovas Gintautas Kėvišas bei veikalas, kurį puikiai žino, nes statė Bordo teatre. Taigi, vilniškė prem-

jera – kūrybiškai perkelta iš Prancūzijos. Aišku, tai sakyti tik apie režisūrą, scenografiją, tik ne apie muzikinę dalį, nes čia karaliauja spektaklio muzikinis vadovas Gintaras Rinkevičius.

Pastatymo grupėje darbavosi režisierės kolegos: dailininkė Alison Chitty, šviesų dailininkas Rick Fisher iš Didžiosios Britanijos, režisierius, atlikęs pagrindinį spektaklio perkėlimo į Vilniaus teatrą darbą, Stephen Taylor. Chorą paruošė teatro vyriausiasis chorvedys Česlovas Radžiūnas, pelnęs už šį triušą daug gerų žodžių ir pagyrimų.

Pagrindinius vaidmenis ruošė Sandra Janušaitė ir Sigutė Stonytė (Zenta), Vytautas Juozapaitis, Eugenijus Vasilevskis ir Gintaras Liaugminas (Olandas), Egidijus Dauskurdis ir Vladimiras Prudnikovas (Davalas), Viktor Aleškov ir Vytautas Kurnickas (Erikas), Laima Jonutytė ir Ligita Račkauskaitė (Mari), Audrius Rubežius ir Bronius Tamašauskas (Vairininkas). Į premjerą buvo pakviesta žinomų Europos šalių dainininkų. Zentą dainavo Janė Ohmės iš JAV, o Olandą vokietis Johannes von Duisburg.

Premjera pelnė publikos ir kritikų simpatijas už pastatymo darną, nepaprastai įdomų dirigento požiūrį į jam artimą R. Wagner muziką, už režisierės pavykusias pastangas „paversti“ spektaklį kvapą gniaužiančiu reginiu“ (kritikas Edmundas Gedgaudas), už šviesų stebuklus ir daug ką kita.

Teatro generalinis direktorius Gintautas Kėvišas spaudos konferencijoje sakė, kad džiaugiasi, jog pavyko privilioti tokią garsią pasaulį režisierę į jėgą sudominti. Tokie dalykai padeda teatro populiarumui, jo tarptautiniam garsumui, o pati Francesca Zambello priminė, kad jos apsisprendimą be kita ko lėmė draugystė su Didžiojoje Britanijoje gyvenančia ir dirbančia bičiule režisierė Dalia Ibelhauptaite, vis neuždavusia ramybės ir kartojusia, kad turėtų pastatyti spektaklį Vilniuje. „Atvažiavau ir nenusivyliau“, – sakė režisierė Zambello, dar pagyriusi ir teatro trupę, ir mūsų miestą. Paklausta, kokią pagrindinę operos mintį stengėsi išryškinti, nedvejodama pasakė – apsedimą. Ir iš tiesų ši mintis pakeliama į aukščiausią lygmenį. Juk ir muzikoje, jos siautulyje ryškiausia užkeikto amžinai bastytis jūromis jūreivio, išganingos meilės, skausmingos tragedijos motyvai.

Režisierė neigia tai, kad spektaklis Vilniuje esąs tik Bordo operos atkartojimas – perkėlimas. Anot jos, nieko negalima imti ir paprasčiausiai perkelti iš vienos scenos į kitą. Pavyzdžiui, Bordo teatras senas – 18 amžiaus, tad ir opera pritaikoma tam laikui, o Vilniaus teatras šiuolaikinis, reikalaujantis visai kitokio požiūrio.

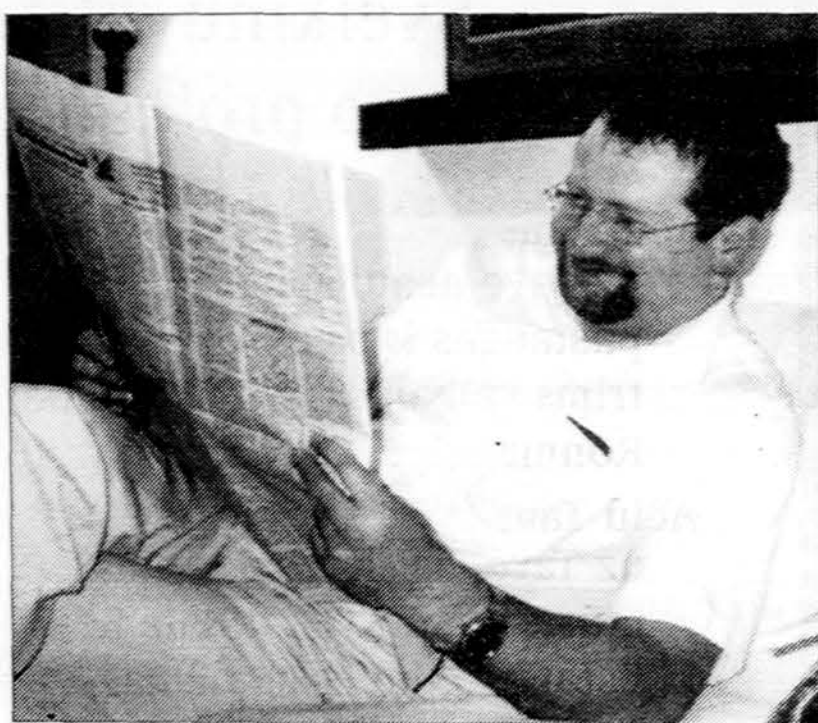
Pabuvusi Lietuvoje keleta dienų, režisierė išskubėjo, nes jos laukia pastatymai Vašingtone, Dallas, Australijos teatruose.

Prof. D. Furmonavičiaus paskaitos Čikagoje

PLB Lituanistikos katedros Illinois universitete Čikagoje ir Amerikos Lietuvių tarybos (ALT) pastangomis balandžio 19–20 d. Čikagoje lankėsi prof. Darius Furmonavičius iš Bradford universiteto (Anglija). Balandžio 19 d. prof. Furmonavičiaus paskaita apie Lietuvos stojimą į Europos Sąjungą ir NATO kausytojai galėjo išgirsti Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje. Pranešimo autorius supažindino su naująja tarptautinės politikos vizija, į ES ir į NATO pakvietus naujas nares iš vadinaamo Rytų bloko. Furmonavičiaus teigimu, istoriškai tai labai įsimintinas ir naudingas žingsnis tiek buvusioms okupuotoms Sovietų Sąjungos šalims, tiek ir pačiai Vakarų Europai. Tačiau jis taip pat pastebėjo, kad, nepaisant tokio veržlaus Europos ir NATO plėtimosi, Rusijos grėsmė nėra sumažėjusi. Rusija nėra atsiskiusi planų įtakoti Europos politikos raidą, be to, Kaliningrado srities klausimas yra labai aktualis ir neatidėliotina problema ne tik kaimyninėms šalims, bet visai – dabar jau suvienytai – Europai. Todėl, pasak prof. Furmonavičiaus, dabartinio JAV prezidento G. W. Bush neseniai pasakyta kalba apie raudonų linijų ištrynimą Europoje, apie neteisėną padalinimą po Antrojo pasaulinio karo vis dar nėra realybė, nes Kaliningrado sritis, priklausanti Rusijai, tebėra ta raudona linija, dalinanti Rytų Europą nuo Vakarų.

Balandžio 20 d. prof. Furmonavičius paskaitą apie Koenigsberg–Karaliaučius gausiai susirinkusiai auditorijai skaitė Illinois universitete Čikagoje. Ši paskaita buvo skirta istorinei Koenigsberg–Karaliaučiaus skaidai: prisiminti visi slapti ir neslapti susitikimai bei susitarimai tarp Didžiosios Britanijos, Vokietijos, Rusijos ir Amerikos aukštųjų pareigūnų, akcentuotas JAV nepritarmas Koenigsbergą atiduoti tuometinei Tarybų sąjungai ir ne visada aiški Didžiosios Britanijos laikysena šiuo klausimu. Paskaitą lydėjo paties pranešėjo surasta dokumentinė medžiaga. Kalbėdamas apie šandienines Kaliningrado srities situaciją, Furmonavičius pabrėžė jos įvairiapusę grėsmę: tai viena neturtingiausių Rytų Europos sričių, po Antrojo pasaulinio karo Sovietų Sąjunga mažai padarė, bandydama atstatyti nuniokotą ir sugriautą buvusią Prūsijos teritoriją; tai sritis, kurioje, pasak statistikos duomenų, yra daugiausia AIDS ir narkomanijos atvejų; bet svarbiausia – tai viena pavojingiausių sričių visame Rytų Europos regione dėl labai didelės karinės technikos ir kariuomenės koncentracijos. Todėl Furmonavičiaus teigimu, Kaliningrado srities klausimas yra, kaip niekad, aktualus ne tik šios srities kaimyninėms valstybėms – Lietuvai ir Lenkijai, bet ir visai Europai.

Dalia Cidzikaitė
PLB Lituanistikos katedros Illinois universitete Čikagoje doktorantė

Prof. Darius Furmonavičius skaito draugą.
Violetos Kelertienės nuotr.

Leidiniai

Kaimo kasdienybės žavesys

Vargu ar Vilniuje rastume rašytoją, kuris taip domėtųsi provincijos gyvenimu, jos žmonėmis, kaip jaunosios kartos poetas Ričardas Šileika. Jei tik jis sužino, kad kuriam rajono centre ar miestelyje vyksta įdomesnis renginys, vietos literatų sambūris – pats stengiasi ten nuvažiuoti, dalyvausti, o paskui trumpai, bet gražiai aprašyti, jei reikia – su ironija.

damas rašytojas Jurgis Kūnčinas paleido mintį šios knygos pavadinimui – „Ričardo Šileikos vardo provincija“. Savo ruožtu pagerbdami mūsų žymaus prozininko atminimą, autorius taip ir padarė – į vieną krūvą sudėjęs 345 savo vaizdelius kone taip ir pavadino *Ričardo Šileikos vardo provincija* nr. 345.

Kokie tai poeto kūriniai, kokiam žanrui priskirti poetinius vaizdelius, atskleidžiančius mūsų dabartinio kaimo kasdienybės žavesį ir paradoksus? Į tai knygoni įdėtame žodyje aiškiai atsako literatūros kritikas Valentinas Sventickas. R. Šileika, rašo jis, „eilerštį kuria kaip ekspresyvią mini novelę, kurios centre dažnai atsiveria miestelio gyvenimas. Tai, kas vadinama provincija, tapo ir Ričardo eseistinių miniatiūrų centru. Kultūros žmonės dažnai užsikniaubia didžiųjų miestų gyvenime. Ričardo rašiniai skatina pamatyti, kas vyksta kitur, visur. Fiksuodamas nutikimus – rimtus, keistus, linksmus, – jis daug nekalbinamas skaitytojus prikalbina susimąstyti, keletu pabaigos žodžių jaukiai nusišypsos, jis skleidžia giedrą nuotaiką. Čia daug tikro gyvenimo“.

Į Rašytojų klube surengtą R. Šileikos knygos pristatymą suėjo ne tik sostinės kultūrininkai, bet ir provincijos žmonės, dažnas jų – tos knygos personažas. Tai druskininkietis dailininkas A. Mosiejus, dailininkas nuo Dusetų E. Raugas su savo harmonika ir kiti. Kai iš salės R. Šileikos kažkas paklausė, kodėl ir jo poezija, ir proza dvelkia kaimu, jis su šypsena atsakė:

Daug reikšmės Pekino operoje turi ir veido grimas spalva bei raštai. Jie sutartiniais ženklais atspindi personažų būdo bruožus: raudonas veidas simbolizuoja drąsą, dorą ir ištikimybę; baltas veidas – rodo blogo veikėjo išdavikiškumą ir klaidą; žalias – reiškia šiurkštulio užsispyrimą, karštumą ir santūrumo stoką. Ypatingas grimas suteikia scenoje esantiems operos veikėjams papildomą raišką, kuriai žodžiai nebūtinai.

Kaune pristatomi 60 Pekino operos personažų. Visus lydi trumpi, personažų reikšmę pasakojantys, tekstai ir pagrindinio operos siužeto aprašymas.

Milda Zinevičiūtė
Kaunas

R. Šileika (dešinėje) ir E. Raugas.

A. Žižūno nuotrauka.

— Ką padarysi, jei iš mano kišenės kyšo žagrė...

Iš tiesų, kone visas R. Šileikos gyvenimas prabėgo kaime. Jis gimė Ukmergės rajono Atkočių kaime, dirbo fotografu Kupiškio, Jonavos, Radviliškio spaudoje. Tik prieš keletą metų apsisistojė Vilniuje.

Beje, R. Šileika fotoaparato nemetė. Jo knyga puošia paties darytos nuotraukos, pasižymintios susimąstymu, kartais taiklia ironija. Beje, tos nuotraukos darytos atvirlaiškio forma – išimk iš knygos ir siusk atvirlaiškį į savo kaimą.

Autoriui sutikus iš jo naujos knygos spausdinaime pluoštelį miniatiūrų.

Algimantas A. Naujokaitis

Iš knygos Ričardo Šileikos vardo provincija nr. 345 1999 metai Kuršėnai

Apšvarinta Šventojo Jono Krikštytojo bažnyčia. Vagišiai, įsiropštę vidun pro langą, iš bažnyčios zakristijos susilavė 2,700 litų. Išplėšė ir keturias aukų dėžes, tačiau iš jų nieko neprisidūrė. Anot mūsų klasičės, kunigo naudą velniai gaudė.

Rozalimas

Čia surengtas dainų apie alų konkursas. Visiems vyrams nosis nušluostė pakruojiet, individualios įmonės „Saulėtekis“ pardavėja A. Kibildienė. Prie amžiaus pradžioje skambėjusių artolėlių, grebėjų dainų amžiaus pabaigoje gražiai prisilieja alaus (na, manykim, ir vyno, gal net brendžio) pardavėjų profesinės dainos. Ir nėra ko stebėtis: keičias laikai, keičias ir dainos.

Naujoji Akmenė

Juodas darbas teko kultūros rūmų darbuotojoms. Materims reikėjo nupinti pusšimtį žaliu vainikų Joninių fiestai. Ir ko tik žmogus nepadarė kultūros labui. Po visų Joninių, Vladinių, Petrinų ir Povilinių „pasiakultūrinim“ Naujosios Akmenės žaliuolai staiga prapliko.

Skaistgirys

Ar įsivaizduojate, kokia džiugiai staigmena ištiko Skaistgirio vidurinės mokyklos jaunuosius literatus? Jie gavo siuntinį iš Amerikos! Literatūros kritikas Kęstutis Keblys ir poetė Vitalija Bogutaitė moksleiviams atsiuntė knygų.

2001 metai

Kruopiai

Meskit iš galvų klaidingą manyką, kad žemės darbininkai yra nieko apie kultūrą nenučiuokiantys kurniai. Štai jums nuo koto verčiantis pavyzdys. Kruopii ūkininkė Rita Raubickienė prieš metus susidomėjo menais, o šandien jos tapyti

peizažai ir jūros vaizdai jau rodomi Pramogų ir laisvalaikio centre. Be to, pasiūvusi įrodyti, jog silpnoji lytis iš tikrųjų yra stipri, pradėjo neakivaizdžiai studijuoti Kauno kūno kultūros akademijoje.

Grikpėdžiai

Grikpėdžių pagrindinei mokyklai suteiktas lietuviškas pavadinimas „Grikpėdžių“, pirmojo rajono (Pakruojo) garbės piliečio Broniaus Nainio vardas. Šios mokyklos mokytojų komanda, įsikūrusi į naują mokyklą, gaus pinigus Nainys skiria Lemonto. Už esančios netoli mokyklos tėvų žemės nuomą gautus pinigus Nainys skiria mokyklai. Jau treči metai veikia įkurtas geradario ir jo dukterų šeimų premijų fondas, kurio pinigais skatinami geriausių rašinių lietuvių ir anglų kalbomis autoriai, šios mokyklos moksleiviai. Per pastarąsias mokyklos išlaimas premijomis pamaloninti beveik penkiasdešim vaikų.

Bajorai

Kokių tik konkursų nėra! Kas daugiausia išgers alaus, kas greičiausiai suvalgys kiaušienę, kas ilgiausiai rūkys pypkę, kas ištvers šokių maratoną, kas iš degtuko priskaldys vežimą ar per galvą užsimaus kelnes.

Ne iš kelmo spirito ir bajoriškės. Šįsyk Kultūros namuose organizuotas antrasis daugiasukų konkursas, kuriame rungsi penkios pretendentės. Vertintojai net suplušo, kolei susikaitavo kasų derlių. Nugaletojų trejetukan papuolė Milda Čirunaitė (297 kasos), Asta Zemelytė (310), Eivida Sakalauskaitė (333). Lietuvos rekordus registruojančioje agentūroje „Factum“ sužinojusios, kad respublikos rekordas yra 807 kasos, nenusiminė. Bajorų merginos mano galėsiančios jį pasiekti.

Anykščiai

Kitamet švęsimų karaliaus Mindaugo karūnavimo 750-ųjų metų įvykiai jau užtejojo ir Anykščiuose. Sodinti žaliuolų rajono meras Darius Gudelis pakvietė ne tik anykštėnus, ne tik aukšto rango valstybininkus, tautos išrinktuosius, bet ir patį prezidentą Valdą Adamkų. Tačiau patį laiką prasimerkia Anykščių valdžios akys: ogi numatyto sodinietės, vadina man Nepriklausomybės parką, nei važiutas, nei pėsčias nepateksi. Žiū: ne vienerius metus nešienauta žolė ir žmogaus ūgi siekia kiekiai! Komunalininkai gūžčioja pečiais: neturį tokios technikos. Visą anykštėnų garbę išgelbėjo Vaitkūnų kaime ūkininkaujantis Vidas Gudauskas, kuris turėjo galingą vokišką žolį smulkintuvą. Čiurkšt čiurkšt ir nurėžė apžėlusį Nepriklausomybės parką.

Stakliškės

Lietuviško midaus gamintojai neabejingi mūsų valstybės garbingai ir žilai (vos neparašiau, plikai) istorijai. Savo naująjį, jau parduodamą alkoholinių produktų pakrikštiję „Valdovų rūmais“. Be to, mums suteikė šansą paremti Valdovų rūmų atgimimą: kiekvieno parduoto tauraus gerimo butelio dešimt procentų kainos UAB „Lietuviškas midus“ pervėsi rūmų atstatymo fondą. Prisipažinsiu, esu patriotas, todėl kartu su sąmoningais tautiečiais norėčiau prisidėti prie šio kilnaus reanimacijos akto. Tačiau savęs apgaudinėti nedirstu: toleruoju tik gryną degtinę.

2002 metai

Jieznas

Palaidoti į žemę niekada nevirsta žuvimis. Nors senosiose miestelio kapinėse dažnųsų yra tekę karštą nuleisti į vandenių tvinstanciją duobę. Todėl naujoji vieta pirmuoliai melioruota: įrengta sausinio sistema. Pushektaris žemės apjuostas dailia betonine tvora. Įkastas tautodailininko Algimanto Sakalausko su kolegom padirbtas kryžius. Mirusiesiems skirtas valdas šventinės parapijos klebonas Rolandas Bičkauskas. Ir – numatytas atšarginis variantas: mirčiai dirbant superuoliai, esamas plotas

be traukčių bus išplėstas iki dviejų hektarų.

Šilainiai

Šilainių bendruomenės centro koordinatore Nijolė Masaitienė su keliomis bendravardėmis ir bendramintėmis pakvietė Nijolės „Bernelių“ užeigą. Atvykusios dvidešimt septynios ponios Nijolės gavo po raudoną tulpę ir susilaukė išskirtinio vyriškos dėmesio. Jų sielas linksmino kapela „Girnapusė“, ansamblis „Trimitas“ ir dainuojantys uniformuoti šauliai. Į vakarėlį su geltonų rožių gėlėmis iš Vilniaus atleko ir Nijolė Velickienė, kailių salono „Nijolė“ savininkė. Šitaip iškilmingai Nijolė klubas pradėjo savo veiklą. Ak, tos moterys, vis prasimano ką nors smagaus ir širdžiai mielo.

Birštonas

Vyrai ir moterys, laikydamiesi oficialių tradicijų ir viešo elgesio taisyklių, tuokiasi valstybinėse tam skirtose įstaigose. Priimtu sprendimu Nr. 150 Birštone irgi įkurtas civilinės metrikacijos skyrius. Jam savivaldybėje rengiamos patalpos, perkami kilimai ir šviestuvai. O naujojo skyriaus vedėja ponita Danutė Žitkuviene repetuoja, kad neužsikirsdoma perskaitytų iškilmingą jungtuvų prakalbą. Gaila, bet man šios paslaugos nereikalingos. Nors ką gali žinoti: gal vieną gražią dieną atsisbos gyventi su sava patčia.

Panevėžys

Antano Markuckio vadovaujamam Lėlių vežimo teatrui savo tradicinę vasaros kelionę per Lietuvos miestelius ir kaimus dedikavo Valstybės dienai. Į devyniolikąjį gatroslių sezoną su spektakliu „Skiltuvai“ išdardėjo visas tuozinas personaļus. Per porą savaitių lėlininkai apsuiko nemenką „kilpą“ nuo Miežiškių, Levaniškių, Taujėnų link Ukmergės, po to į Krakės ir į Šeduvą, pabaigę per Smilgius, Perekščius, Gustinis ir Berčiūnus vėl Panevėžį. Tris šimtus kilometrų naująjį vežimą uoliai tempė Krakų žemės ūkio bendrovės patikėtiniai Bebras ir Boružė. Juos ganė ir prižiūrėjo krakiškis Algis Liutkus. Mano galva, tai pats svarbiausias žmogus šioje žinėlėje.

Stakliškės

Lietuviško midaus gamintojai neabejingi mūsų valstybės garbingai ir žilai (vos neparašiau, plikai) istorijai. Savo naująjį, jau parduodamą alkoholinių produktų pakrikštiję „Valdovų rūmais“. Be to, mums suteikė šansą paremti Valdovų rūmų atgimimą: kiekvieno parduoto tauraus gerimo butelio dešimt procentų kainos UAB „Lietuviškas midus“ pervėsi rūmų atstatymo fondą. Prisipažinsiu, esu patriotas, todėl kartu su sąmoningais tautiečiais norėčiau prisidėti prie šio kilnaus reanimacijos akto. Tačiau savęs apgaudinėti nedirstu: toleruoju tik gryną degtinę.

Veliuona

Archeologiniai kirviai, kaupikai, strėlių antgaliai, senoviniai lygintuvai, žibalinės lempos, pintinės, raktai, geldos, virduliai, laikrodžiai, ir kitokios turtas – iš viso 62 eksponatai – buvo išneštas iš Veliunos krašto istorijos muziejaus fondų. Ilgapirščiai lietingą naktį dirbo iš peties: išplėšė net septynias durų spynas. Nei sargai, nei signalizacija nesutrukdė jų juodojo plano, mat ši kultūros paveldo saugos įstaiga visiškai nesaugoma. Dabar net gaila žiūrėti, kaip muziejaus vedėja Loreta Cikaitė linguoja galva.

Milda Zinevičiūtė